

„სიმამრის საჩუქარი“¹

პაპუსი

(საჩუქრის უკუმოთხოვნა სკ-ის 398-ე მუხლის საფუძველზე)

ასოც. პროფ. დოქ. გიორგი რუსიაშვილი

სიმამრმა (ს.) აჩუქა დამწყებ ადვოკატ ზურაბ ვეშაპიძეს (ზ. ვ.) მის ქალიშვილთან შეუღლება-მდე 10 000 დოლარი. შემდეგში წყვილი დაქორწინდა ისე, რომ სპეციალური ქონებრივი რეჟიმი არ შეუთანხმებიათ. ქორწინება წარუმატებელი აღმოჩნდა და წყვილი ქორწინებიდან რვა თვეში განქორწინდა. სიმამრმა თავისი ნაჩუქარი 10 000 დოლარი უკან მოითხოვა. შეაფასეთ სამართლებრივი მდგომარეობა!

I. სიმამრის მოთხოვნა ხელშეკრულების საფუძვლის მოშლის გამო

სიმამრს შეიძლება ჰქონდეს ზ. ვ.-საგან 10 000 დოლარის მოთხოვნის უფლება სკ-ის 398 I, III, 352 I მუხლების შესაბამისად, თუ მოიშალა ჩუქების ხელშეკრულების საფუძველი და თუ ხელშეკრულების მისადაგება შეცვლილი გარემოებებისადმი შეუძლებელია ან მეორე მხარეს არ შეიძლება მოეთხოვოს ამაზე დათანხმება.

1. ჩუქების ხელშეკრულება და მისი საფუძვლის მოშლა (ობიექტური ელემენტი)

სიმამრსა და ზ. ვ.-ს შორის შეიძლება დადებულიყო ჩუქების ხელშეკრულება.

საკითხავია სიმამრის საჩუქარი წარმოადგენს თუ არა ჩუქებას, თუ განეკუთვნება ე. წ. მეუღლეთა შორის ჩუქებას (ehebedingte

Zuwendung). გამონაკლისის სახით, ასევე მეორე მეუღლის ნათესავის მიერ განხორციელებული ჩუქებაც ექვემდებარება სპეციალურ ქონებრივ რეჟიმს, არ ითვლება ჩუქებად სკ-ის 524-ე მუხლის გაგებით და სკ-ის 1161 ბ) მუხლის მიხედვით ვერ მიემატება მეუღლეთა ინდივიდუალურ ქონებას.² ამ გადაწყვეტის უკან დგას ის მოსაზრება, რომ ამ ტიპის ურთიერთობის ფარგლებში ქონებრივი სიკეთეების მინიჭება ემსახურება არა მეორე მხარის უსასყიდლოდ გამდიდრებას, არამედ იმ მიზანს, რომ ჩუქება ხელს შეუწყობს საოჯახო ერთობის მოწყობას, შენარჩუნებასა და უზრუნველყოფას. ის ხორცილდება იმ განცდით და მოლოდინით, რომ ეს საოჯახო ერთობა იქნება მყარი, სულ მცირე, გასტანს გარკვეული, მნიშვნელოვანი პერიოდის განმავლობაში და მეორე მეუღლესაც ექნება ამ ჩუქების საგნით სარგებლობის შესაძლებლობა. სწორედ ეს წარმოდგენა განაპირობებს ამ ჩუქების საფუძველს. მეუღლეთა შორის ჩუქების მიზანი განპირობებულია ოჯახუ-

¹ შედგენილია გერმანიის უმაღლესი ფედერალური სასამართლოს გადაწყვეტილების (BGH v. 3.2.2010 - XII ZR 189/06) მიხედვით.

² BGHZ 116, 167; BGH, NJW-RR 90, 387.

რი ერთიანობის გამყარების სურვილით და ამიტომაც არ ითვლება უსასყიდლოდ.

თუმცა დღესდღეობით ეს მოსაზრება უკუგდებულია იმ არგუმენტით, რომ განსხვავებით მეუღლეთა შორის ნაჩუქრობისაგან, როდესაც მჩუქებელი ჩუქნის მის მიერ ნივთის შემდგომი გამოყენების იმედით, მეუღლის მშობლები ნაჩუქარ ნივთს სამუდამოდ ემშვიდობებიან, რის გამოც ამ ორ შემთხვევას შორის პარალელი არადამაჯერებელია. გარდა ამისა, თუ სიმამრის საჩუქარი არ ჩაითვლებოდა ჩუქებად ის იქცეოდა მეუღლეთა თანასაკუთრებად და გათვალისწინებული იქნებოდა გასაყოფ მასაში სკ-ის 1164-ე და მომდევნო მუხლების მიხედვით. ამ დროს დამატებით სიმამრის მხრიდან მისი უკუმოთხოვნის შემთხვევაში, დასაჩუქრებულს ფაქტობრივად ორჯერ მოუწევდა ერთი და იმავე ქონებისათვის პასუხისგება. ამიტომაც, მეუღლის მშობლის საჩუქარიც უნდა ჩაითვალოს ჩუქებად სკ-ის 524-ე მუხლის გაგებით და უნდა მიემატოს მეუღლის ინდივიდუალურ ქონებას.

ჩუქების არანამდვილობის წინაპირობები არ არსებობს. ამ ხელშეკრულების საფუძველი უდავოდ იყო ზ. ვ.-სა და მის მეუღლეს შორის თანაცხოვრების გაგრძელება, რომლის შეწყვეტასთან ერთად ხელშეკრულებას მოეშალა საფუძველი.

2. მხარეები არ დადებდნენ ხელშეკრულებას (პიპოთეტური ელემენტი)

ს. და ზ. ვ. არ დადებდნენ ჩუქების ხელშეკრულებას, ოჯახური თანაცხოვრების ასე მოკლე პერიოდში დამთავრება რომ გაეთვალისწინებინათ.

3. ხელშეკრულების უცვლელად შენარჩუნების დაუშვებლობა (ნორმატიული ელემენტი)

სკ-ის 398 I, III, 352 I მუხლების მიხედვით მოთხოვნის წინაპირობას წარმოადგენს ხელშეკრულების უცვლელად დაცვის შეუძლებლობა – ერთ-ერთ მხარეს მაინც არ შეიძლება მოე-

თხოვოს ხელშეკრულების უცვლელი პირობებით შენარჩუნება. გერმანიის ფედერალური სამართლო სწორედ ამ წინაპირობის გათვალისწინებით გამორიცხავდა მსგავს შემთხვევებში უკან მოთხოვნის შესაძლებლობას შემდეგი არგუმენტაციით: ხელშეკრულების საფუძვლის მოშლიდან გამომდინარე მოთხოვნის უფლების დაშვებით ყოფილ სიძეს ორმაგად მოუწევდა პასუხისგება ერთი და იმავე თანხის გამო.³ თუმცა ამ არგუმენტის გადმოტანა ქართულ სამართალში შეუძლებელია. თუ მეუღლეები ქორწინებისას სპეციალურ ქონებრივ რეჟიმს არ შეათანხმებენ, მაშინ მათ შორის წარმოიშობა კანონისმიერი ქონებრივი რეჟიმი. ეს არის საერთო ქონების რეჟიმი (სკ-ის 1158-ე და შემდგომი მუხლები), რომლის დროსაც მეუღლეთა ინდივიდუალური ქონების (ქორწინებამდე კუთვნილი ქონება, ჩუქებით და მემკვიდრეობით მიღებული ქონება) და ინდივიდუალური სარგებლობის ნივთების გარდა ყველა სხვა ქონება განეკუთვნება მეუღლეთა საერთო ქონებას. ზემოთ მოყვანილი არგუმენტების გამო უნდა მივიჩნიოთ რა სიმამრის საჩუქარი ჩუქებად სკ-ის 524-ე მუხლის შესაბამისად, ის წარმოადგენს დასაჩუქრებული მეუღლის ინდივიდუალურ ქონებას და არა საერთო საკუთრებას და არ არსებობს მისთვის ორმაგად პასუხისგების საფრთხე – ემატება რა საჩუქარი სიძის ინდივიდუალურ ქონებას, 398-ე მუხლის გამოყენება არ არის გამორიცხული საოჯახო სამართლებრივ გაყოფის მოთხოვნასთან კონკურენციის გამო სკ-ის 1164-ე და მომდევნო მუხლების მიხედვით. ამიტომაც, მისი უკან მოთხოვნა შესაძლებელია ხელშეკრულების საფუძვლის მოშლის გამო. ხელშეკრულების საფუძვლის მოშლიდან გამომდინარე სიმამრის მოთხოვნის უფლება არ არის გამორიცხული.

³ იხ. დეტალურად ამასთან დაკავშირებით რუსიაშვილი, კაზუსები სამოქალაქო სამართლის ზოგად ნაწილში, თბილისი 2015, 70-ე და მომდევნო გვერდები.

4. საფუძვლის მოშლიდან გამომდინარე სამართლებრივი შედეგი

სკ-ის 398 I, III მუხლის შესაბამისად, თუ ხელშეკრულების მისადაგება შეცვლილი გარემოებებისადმი შეუძლებელია, მაშინ მხარეებს ენიჭებათ ხელშეკრულების მოშლის ან ხელშეკრულებიდან გასვლისა და მიღებულის დაბრუნების მოთხოვნის უფლება სკ-ის 352 I მუხლის შესაბამისად. სიმამრს არ შეიძლება მოეთხოვოს ხელშეკრულების რაიმე ფორმით მაინც მისადაგება შეცვლილი გარემოებებისადმი და ყოფილი სიძისათვის სრული თანხის ან თანხის ნაწილის დატოვება. ჩუქება არ წარმოადგენს გრძელვადიან ურთიერთობას და, შესაბამისად, გამოიყენება ხელშეკრულებიდან გასვლა. სკ-ის 352 I მუხლის მიხედვით, ზ. ვ.-მ უნდა დააბრუნოს ნაჩუქარი თანხა და რეალურად მიღებული სარგებელი (პროცენტები), როგორც “მიღებული”, ასევე მიუღებელი პროცენტები სკ-ის 353 I მუხლის შესაბამისად, რადგან დიდი თანხის გადაცემისას, მოცემული დანაწესების მიხედვით, ნივთის სათანადო გაძღოლას წარმოადგენს თანხიდან პროცენტების მიღება. თუმცა გასათვალისწინებელია, რომ კანონისმიერი გასვლის უფლების შემთხვევაში მიმღები ანაზღაურებს მხოლოდ სარგებელს, რომელიც მან არ მიიღო, არ გამოიჩინა რა მზრუნველობა, რომელსაც იგი ჩვეულებრივ იჩენს საკუთარ საქმეებში (*diligentia quam in suis*).

შედეგი: ზ. ვ.-მ უნდა დააბრუნოს ნაჩუქარი თანხა და მისგან მიღებული პროცენტები ასევე მიუღებელი პროცენტები, რომელსაც ის მიიღებდა საკუთარ საქმეებში ჩვეული მზრუნველობის გამოჩენით.

II. ს-ს მოთხოვნა სკ-ის 977 I მუხლის მიხედვით – *condictio ob rem*

სიმამრს შეიძლება ჰქონდეს ზ. ვ.-ს მიმართ 10 000 დოლარის მოთხოვნის უფლება სკ-ის 977 I მუხლის (*condictio ob rem*) მიხედვით, თუ შესრულებით დასახული მიზანი არ განხორციელდა. განსხვავებით თავისი ადრინდელი სასამართლო პრაქტიკისაგან, გერმანიის ფედერალური სასამართლო ამ მოთხოვნის უფლებას არ გამოიციხავს იმაზე მითითებით, რომ საფუძვლის მოშლასთან დაკავშირებული დანაწესები უფრო მოქნილ ხასიათს ატარებს და კონკურენციისას გამოიციხავენ ამ კონდიქციის გამოყენებას. დღეს *condictio ob rem* გამოიყენება საფუძვლის მოშლასთან ერთად, თუ სახეზეა მისი წინაპირობები. მიზანი, რომელიც დასახული იყო სიმამრის მიერ, შეიძლება იყოს მისი შვილისა და დასაჩუქრებულის ოჯახური თანაცხოვრების გაგრძელება. თუმცა ამ კონდიქციური მოთხოვნისათვის აუცილებელია ამ მიზნის შეთანხმება; მიმღებმა უნდა იცოდეს მიზნის შესახებ და სულ მცირე კონკლუდენტურად შეთანხმებოდეს მას. საკმარისი არ არის მხოლოდ ცოდნის ვალდებულება. ამის გამო ეს მიზანი მოცემულ შემთხვევაში ვერ ჩაითვლება ვერც გაცხადებულად და ვერც კონკლუდენტურად შეთანხმებულად. ზემოთ ხსენებული მოთხოვნის უფლება არ არსებობს.

საბოლოო შედეგი: სიმამრს შეუძლია ზ. ვ.-ს მოთხოვნა 10 000 ლარის დაბრუნება (მიღებული და მიუღებელი პროცენტებით, იხ. ზემოთ) სკ-ის 398 I, III და 352 I მუხლების მიხედვით.